

MOKSLAS MENAS
LITERATūra

CEZANNE PARODA CHICAGOS MENO INSTITUTE

PROF. KAZIMIERAS ZOROMSKIS, Chicago, Ill.

Apie galą XIX, arba, tiksliau pasakius, paskutiniajame to šimtmečio ketvirtyje, Prancūzijoje prasidėjo naujas judėjimas tapybos mene, kuris sukūrė ne tik naują srovę, bet ir naują mokyklą, visai skirtingą nuo senosios. Pseudo klasiškinis akademizmas, ir tai visame vakarų ir rytų pasaulyje buvo priverstas užleisti vietą impresionizmui, kuris ir padėjo pagrindus dabartinei mokyklai.

Kada pseudo klasinis akademizmas su savo negailestinga monotonią nebegalėjo nei matyti, nei surasti nieko naujo nei gyvenime, nei gamtoje, o tik bejėgiai sekti ir kopijuoti graikų antiką, tuo metu maža saujelė Paryžiaus dailininkų nutarė eiti tiesiai į gamtą, o ne antiką pasirinkti savo tikruoju mokytoju.

Pirmieji pranašai

Prieš juos jau, kaip pranašai, keletą metų už juos ankstesni darbuotojai Millet, Courbet ir Corot, sukurdami prancūzų realizmą: šie tik stebėjo gamtą, bet dar neišdrįso eiti į ją. Edoard Manet, Claude Monet, Edgar Gegas, Auguste Renoir, Alfred Sisley ir Camille Pissarro pradėjo važiuoti iš Paryžiaus į kaimus, į pajūrius ir priemiesčius tiesiog su dažais ir drobėmis ir atlikdavo

darbus čia pat gamtoje. Meliau pasakius, paskutiniajame to šimtmečio ketvirtyje, Prancūzijoje prasidėjo naujas judėjimas tapybos mene, kuris sukūrė ne tik naują srovę, bet ir naują mokyklą, visai skirtingą nuo senosios. Pseudo klasiškinis akademizmas, ir tai visame vakarų ir rytų pasaulyje buvo priverstas užleisti vietą impresionizmui, kuris ir padėjo pagrindus dabartinei mokyklai.

Paul Cezanne impresionistų mokykloje

Paul Cezanne gimė 1839 m. Aix - En - Provence, Prancūzijoje. Pasipažino ir draugavo su Emil Zola, kuris jį prikalbėjo persikelti į Paryžių. Paryžiaus "Beaux - Arts" egzaminų neišlaikė, — įstoja į "Ecole Suisse". Čia jis gauna pamokų iš Camille Pissarro, kuris jį įveda į Gustave Courbet, Claude Monet ir Auguste Renoir kompaniją.

Cezanne visa siela paseka impresionistų mokyklą ir 1874 ir 1877 dalyvauja su jais parodose. Abiejose parodose kritikos žiauriai išjuoktas, palieka Paryžių ir draugus impresionistus ir net nutraukia santykius su Emil Zola; grįžta į savo žais ir drobėmis ir atlikdavo

(Nukelta į 2 psl.)

Lietuviškos statybos konkursas Kanadoje

Naujoji lietuviška parapija Toronte, vadovaujama lietuvių klebono kun. P. Ažubalo, paskelbė naujos bažnyčios statybos konkursą tarpe lietuvių inžinierių ir architektų. Tai jau antras pavyzdys bėgyje vienerių metų, kad lietuviškos statybos reikalai Amerikoje gali būti išspręsti ne kitų, bet pačių lietuvių rankomis ir darbu. Pernai metais šią spragą dalinai užpildė amerikiečių lietuvių klebono kun. S. Angelaičio iniciatyva, pavedant dr. S. Kudokui Clevelando bažnyčios projektą ir statybą.

Toronto bažnyčios statybos konkursas buvo neviešas, o išsiuntinėjant pakvietimus atskiriems inžinieriams ir architektams, tačiau būtų labai pageidautina, kad ateityje toki konkursai būtų skelbiami viešai per lietuvišką spaudą, kad tuo būdu būtų sudarytos sąlygos dalyvauti mūsų jauniems architektams, kurių vardas mažai yra žinomas lietuvių visu-

menei, konkursuose ir apsitobulinti savo profesijoje. Yra visa eilė labai gabių jaunu architektų, kurie savo studijas užbaigę tremtyje ar Amerikos universitetuose. Toks viešas konkursų paskelbimas galėtų sudominti ir tuos Amerikos jaunuosius architektus, kurie dėl tam tikrų priežasčių mažai domisi lietuviškomis problemomis.

Toronto bažnyčios konkurso sprendimas paskelbtas š. m. vasario 15 d., tačiau redakcija dar negavo autentiškų žinių, todėl ir sprendimo rezultatai negalėjo paskelbti. Šalia klebono kun. P. Ažubalo, konkurso komisiją sudarė šie asmenys: V. Matulaitis — Bažnyčios Statybos Fondo pirmininkas, S. Puskas — Parapijos Komiteto atstovas, dail. Telesforas Valius ir inž. J. Dragasius. Prisiūsti darbai iki vasario 15 dienos buvo išstatyti parodoje Toronto lietuvių visuomenei.

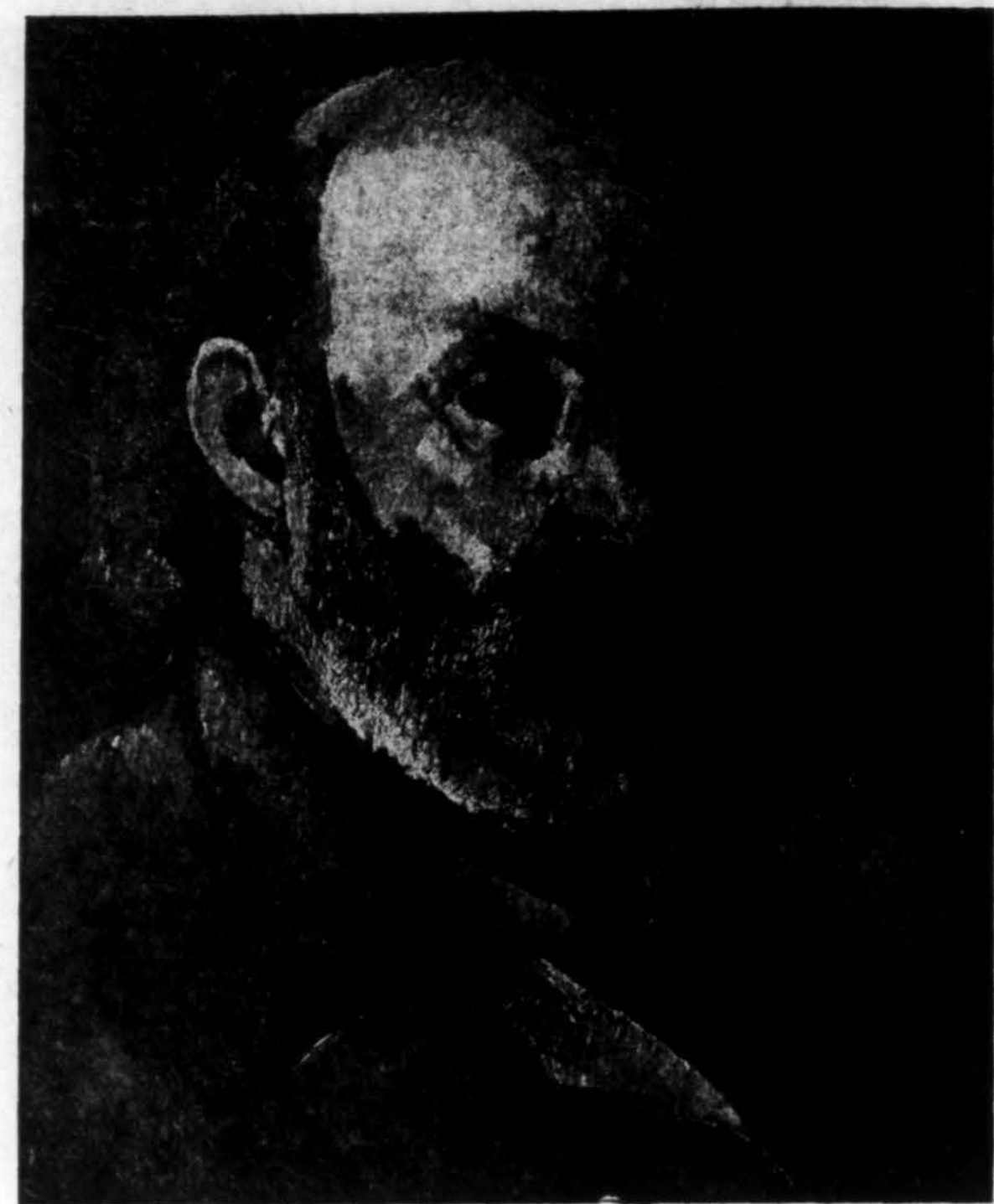
Mokslininkai lituanistikos instituto nariai

Kaip iš atitinkamų šaltinių patiriame, Lietuvių Profesorių Draugijos Amerikoje Valdybai priėmus Lituanistikos Instituto statutą ir jo pirmiesiems žingsniam organizuoti Laikinuoju Prezidentu pakvietus Dr. P. Joniką, dabar sudaromi instituto organai.

Šiuo metu jau yra pakviesti statuto numatytieji tikrieji nariai į mokslinį instituto branduolį.

Kadangi Lituanistikos Instituto yra mokslo įstaiga, tai pagal statutą ji automatiškai įeina lituanistinių specialybių at-

stovai Lietuvos Mokslų Akademijos akademikai, nariai bendradarbiai bei korespondentai ir sekcijų vedėjai, esą Vakarų pasaulyje. Pačios LPDA Valdybos nutarimu, atitinkamu statuto straipsniu pasiremus, į tuos pirmuosius instituto mokslinius narius pakviesti (per Laikinąjį Prezidentą) visi lituanistinių specialybių (kalbos literatūros istorijos, tautotyros, Lietuvos pristorės, istorijos ir geografinės) asmenys, kuriuo nors titulu dėstė Lietuvos aukštosiose mokyklose arba dabar dėstą tokiose mokyklose JA Valstybės.

Paul Cezanne

Autoportretas

J. Augustaitytė - Vaičiūnienė

Sutemus

Mums uždengė akis nuo saulės
Sutemus vėliava plati...
Ir rankos barškančios prakaulės
Ir sodų kauburiai sarti.

Po šakomis ant puotos stalo
Prikritę lapų ir lėkštes...
O vėjai debesimis atvaro
Per kalnus ir aikštes.

Ir visas horizontas žemas —
Kaip varnų krankiančių būrys...
Sugriuvę paskutinis namas,
Užgeso švyturys...

Ir tos prakaulės rankos veda
Nevalkščiotu keliu...
Per gruodą ir gruobletą ledą
Vos bėpait galin.

Sugrįžk ir vėlai būki geras,
Kaip anuomet buvai...
Kada liepsnojo rožių keras
Ir plaukiojo laisvi laivai.

Kai žiedas ritosi auksinis
Takais ir vieškeliais plačiais,
O horizontas aksominis
Bangavo rūtoms ir kviečiais.

Kada už savo tėvo stalo
Mes buvome pirmi
Ir protėvių girksnojom alų
Bekylantį želmanimi.

Sugrįžk, žvangėdamas pavadžiais...
Mums nebesvietiškai ilgai...
Tegu išauga rojaus medžiais
Tos samanės ant mūsų stogų...

Tuo būdu mokslinį Lituanistikos Instituto narių branduolį yra pakviesti šie asmenys: M. Alseikaitė-Gimbutienė, K. Avižonis, J. Balys, A. Bendorius, M. Biržiška, Vc. Biržiška, J. Brazaitis, L. Dambriūnas, Z. Ivinskis, J. Jakštas, V. Krėvė, A. Kučas, V. Maciūnas, J. Matušas, K. Pakštas, A. Plateris, J. Puzinas, A. Salys, A. Sennas, Pr. Skardžius, S. Sužiedėlis, A. Šapoka, V. Trumpa, A. Vasiliauskas, V. Viliamas.

Tolimesnė mokslinių narių kvietimo iniciatyva priklauso iš minėtųjų pakviestųjų susidariusiai instituto tarybai.

Lituanistikos Instituto adresas yra: 281 Olmstead Rd., Riverside, Ill.

Brazdžionio eilėraštis
Čekiškai

Stasys Yla savo knygoje "Žmonės ir žvėrys dievų miške" rašo apie čekų poetą Jan Tmylį, kurs, nacių kalinamas Stutthof koncentracijos stovykloje, susidraugavo su lietuviais. Ypač jis buvo artimas su K. Bauba ir šiam žuvus parašė čekiškai eilėraštį jo garbei, pavadintą "Za volnost, za navrat".

Kita proga tasai čekų poetas išvertė Bernardo Brazdžionio eilėraštį "Svečiam pasauly". Tą vertimą pasiuntė į Pragę savo geram draugui kompozitoriui Miroslavui Krejči. Po keleto mėnesių gavo iš jo žinią, kad tas sukomponavęs gaidas ir perdavęs vienam geriausių chorų, ku-

Kultūrinė
Kronika

Literatūros saulėleidis

Anglų katalikų rašytojas Evelyn Waugh Newman Society susirinkime Derby'je pasakė: "Mūsų visas literatūrinis pasaulis senka į juodą katastrofą. Esu tikras, kad iš mūsų, kurie išvers, po 30 metų bus literatūros mirtis: liudininai". Mūsų pranašas yra kalas, rašytojo nuomone, visiškai jaunų rašytojų stygia. Apklausinėjęs daugelį leidėjų, gavo at-
"a"ą, jor nesa D. Britanijoje jauno rašytojo, kurio raštus būtų verta spausdinti. Antra prieštastis — trūksta įdomių temų, nes jās užmušęs gyvenimas. Seniau apysakos, pavyzdžiui, koncentravosi apie šeimos gyvenimą. Kokios reikšmės šiandien turi šeima, jei ji kiekvieną akimirką gali būti išardyta? "Šiandien literatūros įkvėpėju liko tik katolicizmas", — padarė išvadą rašytojas.

Geležinė uždanga

Neperseniai britų radijas davė įdomų vaidinimą, pavadintą "Geležine uždanga". Vaidinimą parengė V. Gielgaudas. Veiksmas vyksta Austrijoje, sovietų britų pasienyje. Veikėjai yra DP, kurie pergyvena įvairius dvasinius sukrėtimus. V. Gielgaudo vaidinimas turėjo didelį pasisekimą.

"Struggle for Europe"

Australų publicistas ir karnis korespondentas Chester Wilmont paskelbė šios antraštės knygą, kuri sulaukė didžiausio pasisekimo. "Catholic Herald" Autorius drąsiais sakiniais vaizduoja skriaudą, kurią sąjungi-ninkai padarė Rytų ir Vidurio Europai, atiduodami ją sovietų valiai. Toliau jis pabrėžia katalikų vaidmenį sovietų okupuotose kraštuose. Jo nuomone, prez. Rooseveltas labiau pasiikėjo sovietais, negu angliais. Jis nenorėjo tartis atskirai su angliais, kad išlaikytų savo "neutralumą". Stalinas didžiojo tretiuko pasitarimuose gavo daugiau, negu iš Hitlerio tikėjosi.

"Tablet" apie Ad. Mickevičių

Anglų katalikų laikraštis "The Tablet" vasario 9 d. nr. išspausdino recenziją kolektyvinės knygos apie Ad. Mickevičių; šią knygą suredavo Manfred Kridl, o išleido Columbia University Press. Knygos recenzentas Frank Savery pavadino A. Mickevičiaus "Poną Tadą" poema, kuri ligi šiol turi savo vertę. Norint, kad angliškai kalbantieji suprastų visą poemos grožį, reiktų nepaprastai tobulo ir kruopštaus jos vertimo. Nėmoką originalo kalbos, tiksliai iš gero vertimo galėtų pastebėti "nuostabų aukšinį spindulį, kurį skleidžia poema".

Foyles leidyklos šių metų poetinę premiją laimėjo žinomas katalikų poetas Roy Campbell už šv. Jono nuo Kryžiaus poezijos vertimą. R. Campbell, dalyvavęs Ispanijos vidaus kare gen. Franco pusėje, savo užrašuose pažymėjo laiką Ad. Mickevičiaus "Poną Tadą" šių laikų pasaulinėje poezijoje puikiausiu epu.

ris jau keletoje koncertų šia Brazdžionio dainą išpildė. Tylis džiaugėsi šiuo laimėjimu ir mes sveikinome jį, rašo St. Yla.

Lietuvis sudomina vokiečius

G. J. JAKONIS, Vokietija

Visą vasario mėnesį iki kovo 1 dienos Stutgarte, "Amerika-Haus'e", vyko lietuvių grafiko Alfonso Krivicko darbų paroda. Krivickas, po studijų Kaune ir Vienoje, 1949-1950 m. buvo grafikos skyriaus vedėjas Freiburgo "Ecole des Arts et Metiers". Vokietijoje jo parodų būta Freiburge, Konstanzoje, Heidelberge, Manneime, o dabar Stutgarte.

Išstatyta čia apie 20 darbų. Žmonės lanko tą parodą ir stebisi: Juk tai modernistas, o tačiau, kaip santūrus, kuklus, kaip švelniai nuteikia žiūrovus!

Patsai dailininkas parodos kataloge patiekia savo "credo", kuris kai ką paaiškina. Dailininkas sako:

"Juoda ir balta — tai lyg pradminiai buities priešingumai — grafikoje sudaro tobuliausius, kartu ir abstraktingiausius kontrastus. Jei jie pajėgia pagal turinį ir formą pasiekti

vidinę harmoniją, tai pasidaro ir patys gyvybingi. Dėto sten-giuosi kuo taupiausiomis priemonėmis pasiekti kuo didesnį pilnutinį efektą ir jį dvasinai pagilinti. Mano darbai yra su-kurti stengiantis pasiekti for-mos sudvasinimo ir nekaltumo. Mėgstu, kas horizontalu ir ver-tikalu, nes tame slėpė gyvybė, judėjimas ir ramybė. Būties savo misteriją atidengia labiau me-ne, negu gamtoje, tačiau tik ta-da, kada meno kūrinys yra iš-raiškus ir ramus, pirmiausia, kai yra paprastas. Už to, kas kom-plikuoata, tykoja banalumas ir nepriebranda. Meno kūrinys ne-gali egzistuoti be lygsvaros ir dėsingumo. Mano kelias veda mane nuo vizijos į formavimą".

Lietuvis įžengęs į tą parodą, jaučiasi atsidūręs kaip tarp sa-viškių, nes čia dvelkia ta pati sava dvasia, kaip Viktoro Pet-ronas ir kitų mūsų žymių grafikos kūrinių.

Geriausieji akis pasaulyje

ROM. ZALUBAS

Ant Mountain Palomar Cali-fornijoje įrengta astronomijos Observatorija. Ji yra 5600 pėdų augštyje virš jūros paviršiaus. Čia įrengtas didžiausias pasaulyje teleskopas, taigi geriausia ir toliausia matanti akis. Šis teleskopas yra reflektorius, nes jis sukoncentruoja šviesą ne lęšio, bet veidrodžio pagalba. Teleskopas turi veidrodį 200 colių skersmeniu. Jis sukoncentruoja šviesą apie vieną milijoną kartų stipriau negu žmogaus akis. Šio teleskopo gamyba truko apie 20 metų. Tuos darbus pradėjo org-anizuoti ir iki mirties tęsė G. E. Hale. Dabar ši observatori-ja ir yra paskirta jo garbei.

Iki šiol didžiausias pasaulyje reflektorius buvo Mount Wilson observatorijoje su 100 colių skersmens veidrodžiu. Su Mount Wilson teleskopu, arba apskritai jo viešpatavimo gaidynė, buvo pasiekta didelių laimėjimų, išaiškinta daug žvaigždžių fizinės struktūros bei cheminės sudėties paslapčių. Iš-aiškinta galaktikos sistemos struktūra ir netgi jos rotacija. Labai didelių laimėjimų pasiekta extragalaktinius ūkus nagri-nėjant, kurių tyrinėjimas ma-žais teleskopais buvo visai neį-manomas.

Naujam teleskopui didžiausias ir pirmiausias uždavinys bus išaiškinti ar ekstra galaktiniai ūkai sudaro uždara siste-mą. Jau 100 colių teleskopu pa-vyko suskaičiuoti apie du šimtu milijonų tokių ūkų. Jei tolimes-nėjų erdvė jų tankumas būtų tas pats tai naujuoju teleskopu ga-lėtų priskaičiuoti iki 1,600,000,000 tokių objektų. Juo tikimasi pa-siekti vieno biliono šviesmečių atstumą. Jei šie ūkai sudaro vie-ną sistemą, tai turi būti riba, ka-da jų tankumas mažėja ir jų vi-

sai neberandama. Bet ar šiuo teleskopu pavyks tiek toli pa-siekti dar nežinome, nors juo ti-kimasi pasiekti objektus esan-čius vieno biliono šviesmečių at-stume. (gi šviesa per metus nu-eina šešis trilionus mylių). Bet jo galia irgi yra ribota ir var-gu ar jis duos atsakymą, ar to-liau dar egzistuoja kas nors pa-našaus į šios artimos erdvės pa-darus, ar ne.

Netenka abejoti, kad nauja-sis teleskopas išes daug šviesos ir žvaigždžių struktūros klau-simus kaip: jų gimimo, amžiaus, išnykimo, vystymosi laipsnius ir iš kokių elementų sudėtos žvaigždės. Suteiks gausybę nau-jų informacijų ir apie mūsų kai-mynus: mėnulį, planetas ir sau-lę.

Dėl tolimųjų objektų nagrinė-jimo Dr. E. D. Kreiken prieina labai įdomių išvadų. Yra paste-bėta, kad juo tolimesni nuo mū-sų objektai tuo didesniu greičiu lekia nuo mūsų tolyn. Todėl ir sakoma, kad visata plečiasi. Tuo būdu beedami tolyn nuo galak-tikos sistemos surastume ūkus, lekiančius tolyn nuo mūsų dides-niu greičiu negu 186,000 mylių į sekundą, tai yra greičiau ne-gu šviesa. Tuo būdu jų šviesa mus niekuomet nebesieks, nes šviesos pradinis greitis prie-singa linkme būtų didesnis už spinduliuojamąjį greitį į mus. Tada tolimesniųjų objektų mes nebematytume ir todėl patyri-mas, apie jų egzistavimą ar ne, pasidaro neįmanomas. Jeigu šitas plėtimosi greitis nebus kaip nors kitaip išaiškintas, o ištikrųjų visata plečiasi, juo to-lyn nuo galaktikos, tuo dides-niu greičiu, tai vieną dieną iš-tikrųjų bus pastatytas toks te-leoskopas, kuris leis pasiekti tą

(Nukelta į 3 psl.)

Gražina Tulavskaitė

Tėviškei

Aš taip ilgus beržų ir uosių
Prie tavo, tėviške, kelių,
Kuriais gal niekad nevažiuosiu,
O jų užmiršti negalū.

Kai savilė dangų, sodą, klėtį
Tapydavo gaisų dažais,
Kai vakarų tų neminėti,
Nors reikia širdį susižeist.

Matau — prie upės karklai laukia,
Ramunės lenkia galveles,
Bet tai ne aš einu per lauką,
O tėviške, lankyt tavęs.

Atodūsis, užaugęs vėju,
Grakščias palenkęs ramunės,
Kai be tavęs širdis liūdėjo,
Kai laukei, tėviške, manęs.

ARCHITEKTURA TECHNIKA IR ŪKIS

REDAGUOJA ARCH. T. J. VIZGIRDA

No. 10

Mėnesinis "Draugo" Technikos Skyrius kovo mėn.

1952 m.

Bažnytinė architektūra

JONAS KOVALSKIS, Chicago, Ill.

Visais laikais ir visuose pasaulio kraštuose tikybinės pastatų sudaro pačią turtingiausią, pačią gražiausią ir pačią įdomiausią architektūrinę kūrybos dalį. Šventyklų statyba tai mokykla, kur žmogus kaupė visas savo jėgas ir jausmus, kur naudojo visas savo priemones ir išteklius, kur krovė gražiausias ir vertingiausias medžiagas, kad išreikštų ir pagerbtų savo augščiausius minties siekimus. Tikybinės architektūra tai mokykla, iš kurios sklido vis tobulesnės, gražesnės ir vertingesnės statybos meno formos.

Būtų per ilgą čia apžvelgti visus tuos architektūrinius stilius, visą tą sudėtingą kultūrinį įtakų tinklą ir visus tuos meno pakilimo ir dekadencijos periodus, kurie, kaip tolimos bangos, pasiekė mūsų amžių. Dargi kalbant apie krikščioniškųjų bažnyčių statybą, sunku būtų straipsnio ribose apžvelgti visą, begaliniai turtingą, daugiau kaip 1600 metų besitęsiančią jos istoriją. Todėl pasidariusiu čia keliom mintim apie ryškiausius bažnytinės architektūros laikotarpius.

Katakombų laikai

Negreit Krikščionybė sulaukė savųjų bažnyčių. Pačias pirmas laikais Kristaus Mokslo plito daugiausia žydų tarpe, o šie pastarieji, kaip ir pats Mokytojas, lankė žydų šventyklas. Tik 51 metais Jeruzalės susirinkimas atleido visus krikščionis, kokios kilmės jie bebūtų, nuo senojo Įstatymo apėgę. Bet štai, 54 metais Romos sostą užėmė Neronas ir netrukus prasirėjo kruvini krikščionių persekiojimai. Katakombų, kuriose tikintieji ieškojo ramybės maldai ir kuriose negėsi pirmosios Katalikų Bažnyčios liturginės tradicijos, negalima būtų dar laikyti bažnytiniais pastatais, kadangi tai buvo tik požemiai, kuriuose romėnai laidodavo mirusiuosius.

* Pirmasis lapas bažn. archit. istorijoje

Tik 313 imperatorius Konstantinas pasirašė Milano ediktą, suteikdamas krikščionybę pilną laisvę, o vėliau, matydamas naujos tikybos galią, pats priėmė krikščionių tikėjimą ir ėmėsi statyti pirmąją šv. Petro baziliką. Nauja šventovė buvo statoma prie pat jėimo į Vatikaną, kuriam 67 metais buvo nukankintas šv. Petras. Toje vietoje buvo palaidotas pats pirmasis popiežius ir jo įpėdinis šv. Linas. Statyba buvo pradėta 324 metais ir ją vykdant teko išsiaišginti senąjį cirką, iš kurio beliko tik centrinis obeliskas, stovintis iki šiai dienai šv. Petro aikštėje. Romoje, Deja, ši pirmoji popiežių katedra 15 amžiuje pasivyrė tiek, kad jos pataisymas pasidarė neįmanomas ir popiežius Nikalojus V, patariant garsiajam architektui Alberti, nutarė ją nugriauti, kad jos vietoje pastatytų naują, šiandien tebestovinčią, šv. Petro baziliką.

Konstantinui, taip pat kaip ir

daugeliui fundatorių po jo, rūpėjo pastatyti bažnyčią, kuri netik tarnautų Dievo garbei, bet ir jam žintų jo paties imperatoriaus didybę. Išsilikę aprašymai leidžia mums susidaryti jos statybos puošnumo ir prabangumo vaizdą. Ją puošė spalvotos mozaikos, marmuro laiptai ir grindys, alabastro bei marmuro kolonos su bronzos kapiteliais. Altorius buvo masyvus sidabro ir aukso su 400 brangių akmenų. Nedidelė koplyčia virš šv. Petro kapo, buvo išklota masyvaus aukso lapais. Ir štai popiežius Silvestras 324 m. lapkričio 18 d., pašventindamas jos statybą, atskleidė pirmą lapą turiningos ir nuostabią gražios BAŽNYTINĖS ARCHITEKTŪROS ISTORIJOS.

Amžių vieškeluose

Ir bėgo amžiai, žmonija žengė kartais šviesiais, saulėtais, bet dažniausiai vargingais, audringais ir kruvinais savo likimo takais. Ant griuvėsių senų imperijų kūrėsi naujos, kurios vėl palūždavo ir išsiterpdavo kautynių dulkėse. Bažnyčios kelias tūp pat nebuvo lengvas: kovos su imperatoriais, nuolat besikisantis į Jos reikalus, vidaus ginčai, herezijos ir schizmos — tai buvo kliūtys iš kurių tačiau Ji visados išėdavo nugalėtoja. Bažnyčios skleidžiamas Kristaus mokslas, o kartu su juo ir kultūros bei meno šviesa, siekė vis tolimesnius ir tolimesnius Europos kraštus, kur pražydėdavo nauji kultūros centrai.

Štai artinasi tūkstantiniai metai, artinasi laikai, kada Bažnyčia tampa centru žmonijos gyvenimo. Tikėjimas, tai idėja, kuri visiškai, totaliniai dominuoja pasaulyje. Tai laikai, kada netik religinis, bet ir kultūrinis gyvenimas vyksta bažnyčioje. Vienuolynai, tai mokslo židiniai, juose kruopščiai rašomos storos pergamento knygos, pašomos spalvuotos miniatiūros ir paveikslai. Iš jų išeina naujos mokslo linijos kartos.

Katedros tai vieta, kur netik meldžiamasi, bet kur vyksta teismai, visuomeninis ir politinis gyvenimas ir dargi vaidinimai — misterijos. Sunkūs skliautai, storos sienos ir tamšios, apšviestos žemais langais romanų bažnyčių navos nebegali sutalpinti to religinio entuziazmo, dvasios pakilimo, tų nuolatinių pamaldų, giesmių, vargonų muzikos ir vėjų gaudimo.

Gotika

Toks gilus ideologinis pagrindas davė tai, ko ir galima būtų laukti: pradžioje XII amžiaus, Prancūzijoje užgimsta naujas architektūrinis stilius, naujos architektūrinės formos, kurios buvo konstruktyvinės, matematiškai logiškos ir sykiu bemaž pasiekė abstrakcinio muzikos grožio — tai gotika.

1140-44 metais St. Denis vienuolyno bažnyčios statyba pakreipė architektūros meną į naują kelią. St. Denis pasėkė Sens, Senlis ir Noyon katedrų statytojai (visos trys pradėtos 1150 metais). Paryžiaus Notre

Dame pradėta 1163 ir Laon 1160 m.

Garsas apie naujas, nematytas grožio ir didingumo bažnyčias nepaprastu greičiu pasklido po visą katalikiškąjį pasaulį. 1175 metais prancūzų architektas Guillaume de Sena stato pirmą gotišką pastatą Anglijoje — tai Canterbury katedros absida. XIII šimtmetyje gotika pasiekė ir Vokietiją: Koelno katedros pamatų kėtinį akmenį padėjo arkivyskupas Konrad von Hoya (1238-1261), tačiau jos statyba užsitęsė net iki XIX šimtmečio. Iš Prancūzijos, kaip matome, gotika pasiekė Angliją, Ispaniją, Italiją ir Vokietiją. Vokiečiai gotikąjį meną pasiekė po Baltijos krantus — Lietuvą ir Latviją.

Tik studijuodami anų laikų istoriją, tik įsigilindami į viduramžių žmogaus galvoseną, galime pilnai suprasti gotišką architektūrą, nes ji yra tos galvosenos, tos gaidynės padaras ir nebūtų įmanoma kitokiose sąlygose. Turime įsiklausyti į popiežiaus Grigaliaus VII žodžius, kuriuos jis ištare prieš šv. Petro kapą: "...vardu Visagaliui, Tėvo, Sūnaus ir Dvasios Šventosios, Tavo (šv. Petro) galia ir autoritetu aš draudžiu karaliui Henrikui, kuris su nepaprastu išdidumu, sukilio prieš Tavo Bažnyčią, valdyti Vokietiją ir Italiją. Aš atleidiu visus krikščionius nuo ištikimybės priesaikos..." ir žodžius, kurie sugriovė imperiją ir privertė jos valdovą keliauti į Kanosą. Turime įsiklausyti į kryžiaus karų dalyvių ginklų žvangėjimą, į jų arklių kanopų bildesį ir pasisąstingti išmatuoti tikėjimo gilumą žmonių, kurie, kartais basi, menkai ginkluoti ir dargi nežinodami, kur šventoji Žemė yra, ėjo vaduoti Kristaus Kapo, — kad suprastume, kodėl anais laikais prie didingų katedrų glaudėsi miestai ir valdovų rūmai.

Gotiška architektūra, nors ir apėmė visas sritis, atstovauja amžių, kada tikėjimas dominavo žmonijos gyvenime ir todėl dar šiandien gotiškos formos simbolizuoja bažnytinį meną.

Gotika tai paskutinis originalus architektūrinis stilius, kurį žmonija yra sukūrusi. Tai atspindys Europos istorijos laikotarpio, kuris, daugiau negu kiti, turėjo ryškesnį ideologinį veidą, kuris tikėjo giliau ir kūrė savo tikėjimui ir savo idėjoms. Gotika tik vėl pasiekė Lietuvą, bet neįprigijo pas mus ir nepalikė žymesnių pėdsakų. Tam yra dvi pagrindinės priežastys: Lietuva, per krikštą, vėlai užmezgė ryšius su vakarais ir pradėjo statyti bažnyčias tik baigiantis gotikai epochai. Anais laikais Lietuvoje neturėta tinkamos statybos medžiagos gotikai konstrukcijai. Dėl tų tai priežasčių negausios mūsų gotiškos bažnyčios, tik menkai tevaizduoja stilių, kuriam atstovauja.

Renesansas

Dar buvo tašomi akmenys gotiškom arkom statyti, dar stiprios amatinių rankos kalė

gėlėtus durų apkaustymus, kai Imperatorių Romos griuvėsiuose, tarp senų cirkų ir apleistų pagoniškų šventyklų balto marmuro kolonų, iš tarp pageltusių senų pargamentų papūtė vėjas, kuris, praskleidė augstus vitražų langus ir leido nuolatinėse maldose paskendusiam asketui, nuo pasnikų įdubusiom akim pažvelgti į šio laikino pasaulio grožį. Renesansas ir jo atmainos tai puošnūs laiptai, kuriais žmogus kopė siekdamas vis daugiau grožio, vis daugiau prabangos ir rafinuotumo. Renesanso stiliai jau nebereikia religinės mistikos, tai šio pasaulio grožio, galios, tobulumo ir silpnųjų pasaka. Naujoji šv. Petro bazilika, jau nepanaši į gotišką katedrą, tai Dievo — Karaliaus palocius šioje žemėje. Bet užtat, kaip jau pažymėjau, renesansas nutolusio askevizme ir teologiniuose ginčiuose žmogaus mintį atkreipė vėl į pasaulį. Tai mokslų žydėjimo pradžia, kuri atidarė vartus į naujus užjūrio kraštus ir paskatino naujai filosofijai.

Žodis renesansas neapibūdina kurio nors architektūrinio stiliaus. Renesansas — atgimimas — reiškia pasikeitimą žmonijos galvosenoje, kurio pasekmė pradžioje visa eilė mepo formų: ankstyvisis renesansas, barokas, rokoko, neoklasicizmas, empiras ir kiti.

Renesansas Lietuvoje

Jei renesansas ir nedavė vakarų Europai grynai bažnytinės architektūros, Lietuvai jis reikė kaip tik bažnytinį meną. Renesansas, tiksliau sakant barokas, tai stilius, kuris sutampa su Lietuvos kultūrinio vystimosi gadyne: mūsų miestai yra barokiniai, o virš jų keliasis nesuskaitomi bokštai, bokšteliai ir varpinės barokinių bažnyčių. Iš miestų, iš bažnyčių, iš vienuolynų turtingos naujo meno formos sklido vis toliau, giliau ir krašta, puošė kuklias medines bažnytkaimių šventoves, kryžkelių smūtkelius ir kabinosi bakužu polanguose.

Aš nesistengsiu čia apibūdinti visų bažnytinės architektūros stilių, nei dargi išvardinti jų chronologinę tvarką. Sustojau tik ties pačiais ryškiausiais paminėjimais: ties gotika, nes ji, mano nuomone, toboliausia, didingiausia ir valdovų religinę mintį ir ties baroku, nes jis yra vienas iš brangiųjų mūsų tėvynės prisiminimų. Manymams, kad skaitytojai, kurie domisi menu, yra susipažinę su jo pagrindinėmis formomis, stengiausi atkreipti ypatingą dėmesį į tas aplinkybes, kurių dėka menas pražydėdavo ar nukrypėdavo tam tikra linkme. Toks apsvaistymas gali padėti suprasti modernio meno, taigi ir bažnytinės architektūros kryptį šiandieną.

Per 17 bažnytinės architektūros vystimosi amžių krikščioniškoji, vėliau-katalikų Bažnyčia, keitė savo meno formas daugelį kartų. Yra teisinga, kad keistų ir toliau. Tačiau, visų amžių, visų stilių ir visų tautų bažnyčioms keli broožai yra bendri, būtent: mistika, didingumas ir nuosirdumas. Būtų gerai, kad tie broožai neišnyktų iš mūsų laikais ir ateityje statomų bažnyčių.

Ruošdamiesi statyti bet kurį pastatą, o ypač bažnyčią, turim prisiminti, kad paprastai didžiosios yra atsakingi už architektūrinį kūrinį: tai architektas, kuris daro projektą ir vadovauja statybai, bet dar daugiau atsakomybės neša tas ar tie asmenys, kurie pasirenka architektą ir sudaro jo darbo programą. Norėtusi tad, kad žmonės, kurie imasi ant pečių sunkią naštą — naujų bažnyčių statybą, gerai įsisąmonintų tą atsakomybę ir kad prisimintų, jog bažnyčia labiau negu kuris kitas pastatas nėra vien tik "patalpa", bet tai žodžiai, kuriais mes sakome pasauliui kas esame ir ko trokštame. Tie

Geležies rūdos alkis

Amerikos plieno pramonė dėl didesnių pastangų išnaudojo visas jai prieinamas geležies rūdas kasyklas. Šiandien geležies rūda yra gabenama ne tik į vietinių kasyklų, bet ir iš Pietų Amerikos, Afrikos ir Kanados.

Geležies rūdos ieškotojai, apginkluoti moderniausiais įrankiais, yra siunčiami į visus šio krašto kanopus. Netaip seniai viena plieno bendrovė pranešė, kad jos ieškotojams pavyko surasti rytinėje Pensilvanijoje turtingus rūdos sluoksnius. Jų suradimui buvo panaudoti magnetiniai detektoriai, kurie tik praėjo karo metu tebuvo išrasti ir naudojami povandeniniuose laivuose. Naujai atrastos kasyklos yra netoli Cornwall, jau nuo kolonialinio karo nebenaudojamos. Rūdų gyslos yra 1,500 iki 3,00 pėdų gylyje, bet turi labai didelį geležies procentą — 60 - 70. New Yorko valstybėje Adirondack

kalnuose kita bendrovė irgi ruošiasi pradėti eksploatuoti naujas kasyklas.

Augštutinio ežero (Lake Superior) regionas, dar nepilnai išnaudotas, yra nepaprastai turtingas geležies rūda, nors ir neaugštas jos procentas — 54.

Surasta geležies rūdos ir pietinėje Utah valstybėje, kurios rezervai esą apie 300 milijonų. Taip pat jos rasta ir Colorado, Nevada ir Wyoming valstybėse.

1940 m. atidarytos California rūdos kasyklos, šiandien jos išplėtos ir per metus gaunama 500,000 tonų rūdos. Tikima, kad geležies rūdos ištekliai čia yra žymiai didesni, nes dar 1948 m. čia buvo iškasama tik 122,000 tonų. Eagle kalnuose, pietrytinėje Kalifornijoje, surasti nauji klodai, spėjama, kad čia yra 70 milijonų tonų nepajudintos geležies rūdos.

—P. Indreika.

Siera iš jūrų vandens

Pirmą kartą istorijoje sierra yra gaminama iš jūrų vandens. Iki šiol sierra buvo iškasama tose vietose, kuriose yra ugniakalnių. Stambiausias sieros gamintojas iki šiai dienai tebėra Italija.

Bet dabar Freeport Sialphur Co. praneša, Louisianos valstybės pakrastyje, kur yra daug pelkių, būtent įlankoje Ste. Elaine, netoli Meksisikos įlankos, 35 mylių atstume nuo kranto, yra statoma sieros gamintoja įmonė. Ji statoma toliau nuo kranto, kur yra stovintis vanduo, nes čia aptikta, kad jo apatiniai klodai yra sodriai prisotinę sierra.

Siera yra mineralinis elementas, plačiai naudojamas ne tik degtukų gamybai, bet ir parakos ir gumos gamyboje, bei jos vulkanizacijai.

Mokė 3,000 vaikų

Benediktinių višininė New Orleans mieste — sesuo M. Thekla, sulaukusi 84 m. amžiaus, šiemet švenčia 60 m. sukaktį kaip yra vienuolė. Per tą laiką ji yra mokiusi apie 3,000 vaikų šv. Trejybės mokykloje New Orleans mieste.

Olandų papročiai

Neseniai betiriant olandų papročius paaiškėjo, kad net 64% olandų kalba maldas prieš ir po valgio.

Akmens anglių užteks tik 468 metams

Yra apskaičiuojama, kad varojant dabartiniu tempu akmens anglių išteklius, jų užtektų tik 468 metams, taip sako "National Laboratory" Oak Ridge direktorius dr. Alvin M. Wenberg.

Bet nėra ko nusiminti, ateinančių kartų mes nepaliksim tragiškoje padėtyje, nes netolimoje ateityje akmens anglis pakeis atominę energiją.

Augščiau paminėti laboratorijai pavyko atominę energiją užkintyti naudingam darbui — jos pagalba jau apšildomi namai Oak Ridge ir jos dėka dega elektros lemputės Idaho. Weinberg pranešimu pirmieji banginės atominės energijos

dymai pavyko gerai. Namai apšildomi karštu oru, kuris yra pumpuojamas iš atominų skaldymo krosnių per tam tikrus filtrus, o atsiradęs karštis nuo atomų skaldymų yra sunaudojamas garo gavimui, kuris suka elektros generatorius, duodančius elektros energiją. Apie 200 mil. dolerių buvo išleista, kol pavyko pagaminti atitinkamus įrengimus, kurių pagalba dabar atominė energija atlieka naudingą darbą.

Jo manymu visai netoli ateitis, kad miesto burmistras paspaudus mygtuką, uždegtamas miesto apšvietimo lempas, deberg pranešimu pirmieji banginės atominės energijos

TELEVIZIJA EUROPOJE

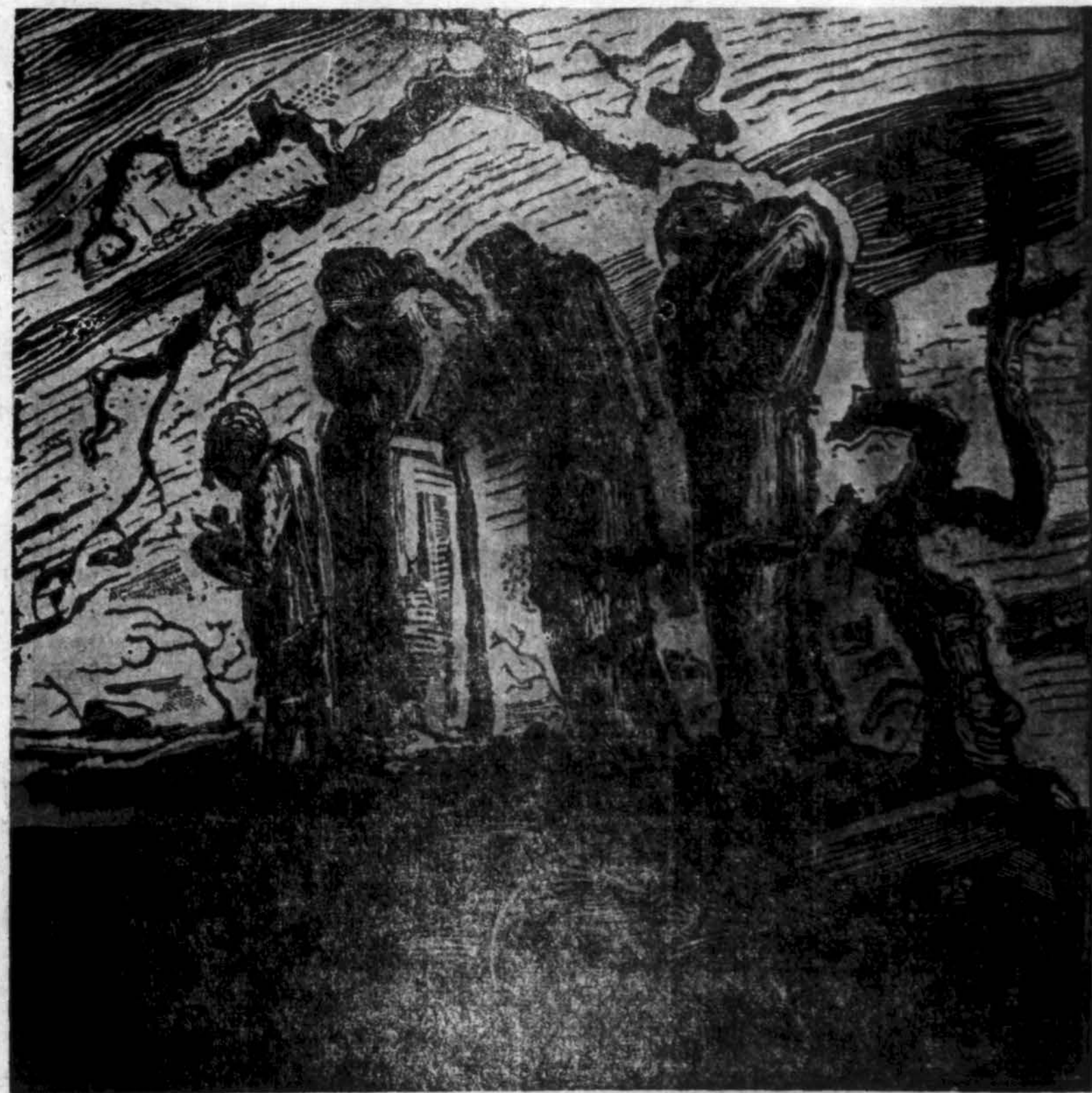
Paskutiniu metu Vakarų Europa rodo didelį susidomėjimą televizija. Bet iš 13 kraštų, tik 4 valstybės turi televizijos programą. Anglija seniai atidarė Holme Moss trešiąją televizijos stotį. Anglijoje priskaitoma 1 milijonas televizijos priimtuvų, už kuriuos jų savininkai moka nuo

\$5.60 valstybei mokesčių. Tikima, kad šimet priimtuvų skaičius pasąks iki 1.5 mil.

Prancūzija irgi turi kasdieninę televizijos programą, bet priimtuvų priskaičiuojama tik apie 30,000.

Neseniai televizijos transliacijos pradėjo Olandija, kurios tebuodamos tik 2 kartus savaitėje. Danija — duoda televizijos programą tris kartus per savaitę; priimtuvų — 500.

Vokietijoje dar tebėra bandymų stadijoje, nors progra-

Alkanieji

Telesforas Valius